

Timmermans in Scandinavië. Samenstelling Viktor Claes. Lier, Van In, 1993. 226 [+ 70] p. Ill. (Jaarboek van het Felix Timmermans-genootschap, nr. 21). ISBN 90-306-2149-4. Prijs BEF 995.

Onze huidige succesauteurs Nooteboom en Mulisch waren niet de eerste Nederlandstalige schrijvers die elders aansloegen. Tussen circa 1920 en 1960 waren de Vlamingen Streuvels en Timmermans zeer populair in Duitsland, waar tientallen vertalingen met vele herdrukken verschenen. Tot ver na de Tweede Wereldoorlog hebben zij er het beeld van de Vlaamse literatuur bepaald: een beeld van landelijkheid en volksheid, met

spanning tussen vroomheid en mystiek enerzijds en zinnelijkheid en schalksheid anderzijds.

Gezien de bemiddelende rol van Duitsland in de historische literaire relaties tussen de Nederlanden en Scandinavië, is het een intrigerende vraag in hoeverre dit verschijnsel zich ook in Scandinavië heeft voorgedaan. Terwijl Streuvels in het Noorden nauwelijks werd vertaald, kwamen van Timmermans nl. 5 Zweedse, 5 Deense en 3 Noorse vertalingen in boekvorm uit, naast vertalingen in kranten, tijdschriften en bloemlezingen, terwijl zijn *Driekoningentryptiek* werd bewerkt tot een Noors operalibretto.

Het is mede daarom verheugend dat Viktor Claes het jaarboek 1993 van het Timmermans-genootschap heeft gewijd aan het thema *Timmermans in Scandinavië*. Binnen een jaar heeft Claes een bewonderenswaardige hoeveelheid informatie verzameld en deze vastgelegd met dezelfde acribie waarmee hij eerder de Strindbergreceptie in de Nederlanden in kaart heeft gebracht.

Claes onderscheidt zijn hoofdresultaten in drie categorieën: 1) de vertalingen, 2) de receptie, 3) de kandidatuur voor de Nobelprijs. Het eerste deel bevat vooral een uitvoerige analyse van de vertalingen. Er is weinig oorzakelijk verband tussen de Timmermansuitgaven in de drie landen: al in 1924 verscheen de eerste Zweedse vertaling; pas elf jaar later, in 1935, de eerste Deense; en eerst in 1945 de eerste Noorse. Slechts één werk is in alledrie de talen vertaald, namelijk *Driekoningentryptiek*. Een interscandinavische relatie is alleen zichtbaar in de Zweedse vertaling van *Pieter Bruegel*, die gemaakt is naar de Noorse, - die zelf was vertaald naar het Duits. Zoals Claes aantoonde, is van de vertalingen meer dan de helft niet rechtstreeks naar het Nederlands gemaakt, maar met Duits als tussentaal. Aangezien de Duitse vertalingen al veel ongemotiveerde equivalentieverschillen t.o.v. het origineel vertonen, geven deze vertalingen uit de tweede hand vele vreemde en soms vermakelijke vertaalfouten te zien. Maar ook de rechtstreekse vertalingen vertonen allerlei manco's, o.a. te verklaren uit onvoldoende bekendheid met Timmermans' dialectisch gekleurde idioom, met de katholieke en Vlaamse zeden, en met de vele faux amis in de botanische terminologie.

Het tweede deel bevat een analyse van de recensies, en een overzicht van Timmermansiana in encyclopedieën en literatuurgeschiedenissen. Claes is erin geslaagd tientallen recensies te traceren, wat gezien de gebrek-

kige Scandinavische krantenrecensie-indices een prestatie is. Uitzonderlijk voor een Nederlandstalig auteur is het, dat de merendeels positieve besprekingen vaak geschreven zijn door bekende critici en schrijvers, zoals Knut Hagberg en Gerda Boëthius in Zweden, Marinus Børup, Hakon Stangerup, Svend Borberg en Frederik Schyberg in Denemarken, en Johan Borgen in Noorwegen. Positief worden gewaardeerd: de kleurige natuurbeschrijvingen, de eenvoud en warmte van de zinnelijke maar godlievende hoofdpersonen, en - opmerkelijk gezien de kwaliteit van de meeste vertalingen - het poëtisch taalgebruik. Een aantal recensenten noemt reminiscenties aan Lagerlöf, Bregendahl en Aakjær. De relatief weinige kritische tonen betreffen Timmermans' vrijmoedig omspringen met het bijbelverhaal, zijn sentimentaliteit, wijdlopigheid en gebrek aan maatschappijkritiek, en de beperktheid van zijn thematiek.

Het laatste deel betreft de voordracht van Timmermans als Nobelprijskandidaat in 1928, 1940 en 1941. Naast een overzicht van de geschiedenis van deze voordrachten geeft Claes in extenso de tot nu toe geheime (want pas na 50 jaar openbare) adviesrapporten aan het Nobelcomité weer: een van Arnold Norlind en twee van Hans Reutercrona. Norlinds grondige rapport heeft naast waardering voor Timmermans' beschrijvingskunst kritiek op het gebrek aan psychologische diepgang en de bekrompen katholieke moraal. Reutercrona herhaalt Norlinds' kritiek op de psychologie, maar is positiever. Uit de adviezen van het Nobelcomité blijkt echter dat de positieve argumenten niet hebben geleid tot een aanbeveling voor de prijs.

Van de drie delen is mijns inziens het tweede het interessantst. Meer dan de op zich boeiende Nobelprijsdocumenten tonen de vele recensies een brede waardering, die boven het obligate uitstijgt. Hierbij dient wel te worden aangetekend dat Timmermans bij het grote publiek lang niet zo populair was als in Duitsland. De vertalingen verschenen met een spreiding van soms vele jaren en geen enkele Timmermansvertaling is herdrukt, anders dan van literair minder betekenende Noordnederlandse steadysellers als Ina Boudier-Bakker, Willy Corsari, Jan de Hartog en Piet Bakker. Per saldo heeft Timmermans in de grote Scandinavische encyclopedieën een plaatsje veroverd, maar in wereldliteratuurgeschiedenissen wordt hij er niet (Zweden) of nauwelijks (Denemarken) genoemd. Momenteel geniet Timmermans alleen nog enige bekendheid in Noorwe-

gen, waar zojuist een nieuwe vertaling van *Boerenpsalm* is verschenen.

Het deel over de vertalingen vind ik qua presentatie minder geslaagd. Op zichzelf zijn de vele voorbeelden overtuigend wat de gebrekkige vertaling betreft, maar Claes geeft het probleem zelf al aan in de inleiding: "Het saaist ziet er wel het eerste hoofdstuk uit, de vertalingen. Heeft het nu veel zin lijsten te publiceren van al de fouten die in de Zweedse, Deense en Noorse vertalingen voorkomen?" Doordat Claes zich richt op twee doelgroepen, de Timmermans-fans en de scandinavisten/vertalers, is hij t.b.v. de eerste en belangrijkste groep gedwongen tot uitweidingen die voor de tweede groep overbodig zijn en voor de eerste waarschijnlijk toch niet boeiend genoeg. Het moet mogelijk zijn om in minder dan 25 bladzijden duidelijk te maken wat er schort aan de twee Zweedse vertalingen van Ellen Wester, zeker als de meeste vertaalkwesties nog eens terugkomen in de 20 bladzijden over de drie Deense vertalingen van Peter Hellum. Met een wat strakkere bespreking, per categorie vertaalprobleem in plaats van per vertaling, was ruimte overgebleven voor de nu ontbrekende bespreking van een speciale vorm van 'vertaling': genoemde bewerking van *Driekoningentryptiek* tot operalibretto.

Enige details tot slot. Er zijn enige 'svecismen' geslopen in de weergave van de Deense en Noorse titels: *Altertavlen med de helige [i.e. hellige] tre Konger* (p. 7); *En Plads som Portner tillbydes [i.e. tilbydes]* (p. 63); *Ungraren [i.e. Ungareren] Stefan Hernat og hans slekt* (p. 7, 95, 168). De door Claes vermoede relatie tussen de Duitse Timmermans-vertaalster Anna Valetton-Hoos en de Deens-Nederlandse Anne Valetton Kjeldgaard, die Timmermans in 1936 voor een voordracht naar Denemarken haalde, is inderdaad aanwezig: de twee waren schoonzusters. Nobelcomité-adviseur Arnold Norlind kende niet alleen Nederlands (p. 186), maar vertaalde drie werken van Van Eeden in het Zweeds. En ten slotte: bij het schrijven van deze recensie heb ik een personenregister node gemist.

Deze kanttekeningen nemen niet weg dat *Timmermans in Scandinavië*, dat vlot is geschreven en verzorgd uitgegeven met vele illustraties, een waardevolle bijdrage is aan het onderzoek naar de receptie van de Nederlandstalige literatuur in het Noorden.

Diederik Grit, Hogeschool Maastricht